

H. Th. de Booy

Een winteravond op het Enkhuizer zand

Het was altijd een feest voor de jongens, als oom Bart kwam logeren. Ze hingen aan zijn lippen, want hij kon boeiend vertellen over lange zeereizen naar verre landen. Als tweede en later eerste stuurman had hij veel beleefd in de harde jaren 1940–1945. Twee keer was het schip waarop hij voer getorpedeerd. De eerste keer werden de overlevenden spoedig opgepikt door een fregat, dat het convooi beschermde, maar een jaar later liep het minder goed af. De sloep, waarover stuurman Bart Zeilinga het bevel voerde, zwalkte twee weken rond op de Atlantische Oceaan voor hij terecht kwam op een onbewoond eilandje van de Bahama-groep. Oom Bart sprak zelden over zijn oorlogservaringen, maar het verhaal van déze tocht vol ontberingen en het kamperen op de barre koraalrots hadden zijn neven, de zestien- en vijftienjarige Henk en Wim Meertens, toch van hem losgekregen.

„Als je zo doorgaat,” had hun moeder, Barts zuster Geertje, gezegd, „willen ze ook naar zee.”

„Waarom niet?” had Bart geantwoord. „Ze zien wat van de wereld en de zee zal mannen van ze maken.”

„Jij hebt goed praten,” lachte moeder Geertje. „Jij bent met de zee getrouwd.”

Ja, Bart Zeilinga was vrijgezel gebleven en het was wel eens moeilijk voor hem, als de officieren die hij onder zijn bevel had er soms schoon genoeg van kregen zo lang gescheiden te zijn van vrouw en kinderen.

Als hij met zijn schip te Amsterdam binnenviel kon hij er zeker van zijn met open armen ontvangen te worden door het gezin van zijn zwager Meertens. Kapitein Zeilinga was een stevig gebouwde man, nog in de kracht van zijn leven, met een open, door zon en zoutwater gepekeld zeemansgezicht. Er ging een natuurlijk gezag van hem uit, dat voelde iedereen die met hem te maken had. Maar hij was dankbaar als een kind voor warmte en gezelligheid.

Toen zijn schip enkele dagen voor Kerstmis te Amsterdam afmeerde en hij twee weken verlof tegoed had, sprak het vanzelf dat hij de feestdagen bij zijn zwager en zuster zou doorbrengen.

In de warm-verlichte kamer voor de open haard zittend na een verrukkelijk kerstdiner, stopte hij zijn onafscheidelijke pijp en staarde zwijgend wat in het vuur.

‘Nu komen de verhalen,’ dachten Henk en Wim. Zij moesten nog een paar minuten geduld hebben, oom Bart hield ervan hen in spanning te laten.

„Zouden jullie een zeilsloep willen hebben, jongens?” vroeg hij.

Deze vraag kwam geheel onverwachts. Vader en moeder Meertens keken verbaasd op. Henk en Wim konden hun oren niet geloven. Ze bezaten een klein jolletje, waarmee ze dikwijls zeilden op de Westeinderplas, maar hun verlangen ging uit naar een vaartuig, zeewaardig genoeg voor het IJselmeer. Dit zou wel een vrome wens blijven, dat was hun wel duidelijk toen ze er met hun vader over hadden gesproken.

„’t Spijt me, jongens,” had hij gezegd, „maar dat kan bruin niet trekken.”

„Een zeilsloep, oom Bart, een zeilsloep?” vroegen Henk en Wim in koor. Ze stotterden van opwindning.

„Ja, precies wat ik zeg, een zeewaardige zeilsloep. Een reddingboot van het Deense schip, dat dit voorjaar op de Terschellinger gronden is vergaan. De sloep speelde

aan op de Vliehors en werd door de strandvonder geborgen. Een vriend van me, een gepensioneerd kapitein van de grote vaart, kocht de sloep toen deze, tegelijk met andere strandgoederen, openbaar werd geveild. Hij voorzag de boot van een zeilkiel, timmerde er een klein kajuitje in, kocht een behoorlijk zeiltuig: grootzeil en fok, en was van plan er mee op de Waddenzee te gaan vissen. Net was hij met alles klaar of hij kreeg last van zijn hart en nu moet hij zich heel rustig houden. Een beetje werken in zijn tuintje gaat nog wel, maar van in zijn eentje op de Wadden zeilen kan geen sprake meer zijn. Hij seinde mij of ik de sloep wilde overnemen en daar heb ik 'Ja' op geantwoord. Ik heb tot begin januari verlof; een mooie gelegenheid om met de boot van Vlieland naar Amsterdam te zeilen. 't Kan een koud tochtje worden, maar met dikke kleren zal 't wel gaan en jullie kunt van mij oliegoed en rubber laarzen lenen. De sloep zal 'Geertje' worden gedoopt," zei hij, zijn zuster aankijkend, „we nemen overmorgen de bus naar Harlingen, steken met de middagboot naar Vlieland over, overnachten daar bij m'n vrienden en de volgende dag gaan we, wind en weder dienende, onder zeil." Zeilinga nam het als vanzelfsprekend aan, dat zijn onverwachte plan voetstoots zou worden aangenomen.

De ouders van Henk en Wim waren een beetje geschrokken. Die winterse zeilerij leek hun maar een zeer matig genoeg; Henk en Wim waren kerngezond, dat wel, maar als het weer omsloeg zou zo'n tocht niet zonder risico zijn. Ze konden het echter niet over hun hart krijgen hun enthousiasme te blussen.

De rest van de avond werd over niets anders gesproken, en de volgende morgen gingen de jongens met oom Bart naar zijn schip om oliejasen, laarzen en een opblaasbaar rubbervlotje te halen. „Veiligheid boven alles," had oom Bart gezegd. „Je weet nooit wat je kan overkomen op zee, reddingsmiddelen moet je aan boord hebben." Ook voor een pistool met lichtkogels had hij gezorgd.

„Veel eten hoef je ons niet mee te geven, Geertje," zei hij, „we zijn hoogstens twee dagen onderweg. Een paar blikjes erwtensoep, wat koffie, thee, melk, suiker, brood en boter is alles wat wij nodig hebben."

De weerberichten waren niet ongunstig; een hogedrukgebied boven Scandinavië zorgde voor noordoostelijke wind en hield de Atlantische depressies op een afstand.

Het was een stralende dag, toen Bart Zeilinga met de jongens op de postboot naar Vlieland voer. Hij kende dit vaarwater op zijn duimpje, want zijn zeemansopleiding had hij gekregen op de Zeevaartschool van Terschelling. Er woei een zwakke noordoosten wind, de kim was helder en de silhouetten van Terschelling en Vlieland met daartussen het wijde zeevat, waren duidelijk zichtbaar. Henk en Wim wierpen stukjes brood naar de krijsende meeuwen, die het schip volgden en zogen met volle teugen de prikkelende zeelucht op. Met oom Barts zeeijker tuurden zij naar het hoge Vuurtorenduin van Vlieland; donkerblauw-groene dennen en wit zand. Daaronder de rode daken van lage huisjes.

De postboot voer de smalle Vliesloot binnen, langs het werkhaventje van de Waterstaat aan de oostpunt van het eiland.

„Let op, jongens,” zei oom Bart, „vóór in de werkhaven moet de *Geertje* liggen.” De harde vloed maakte, dat de postboot de nauwe haveningang zeer snel voorbij was, maar Henk en Wim hadden ‘hun’ boot nog net kunnen zien, wit geschilderd met een blauw kajuitje. Ze juichten opgewonden. Oom Bart knikte tevreden; ‘t was een goed vaartuig, dat had hij direct in de gaten gehad. De nadere kennismaking met de *Geertje* bevestigde zijn eerste indruk.

Met de vorige eigenaar inspecteerde hij de inventaris. De voormalige scheepsreddingboot was tot in de puntjes uitgerust: een paar riemen, flinke dreg, touwwerk, bootshaken, putsen, zwabber, lantaarns, kooktoestel, pannen, zwemvesten en natuurlijk een behoorlijk sloepskompas, in een houten kistje bevestigd voor de ingang van de kajuit.

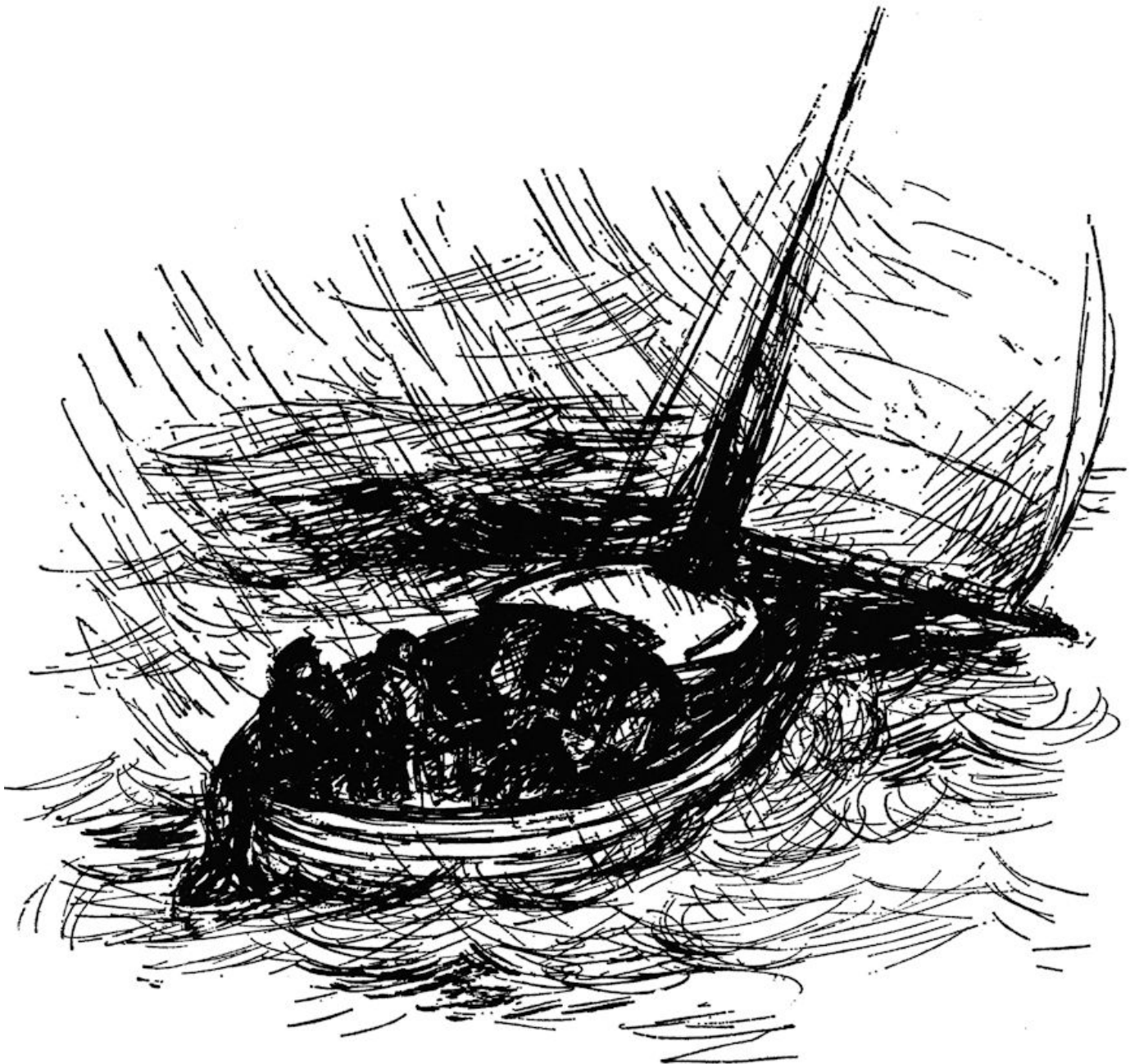
De volgende morgen, kort na zonsopkomst, werden de zeilen gehesen. In de Vliesloot, recht in de wind, moest worden opgewerkt maar de doorstaande eb hielp een handje. ‘Schipper’ Zeilinga, die met voldoening had geconstateerd dat de sloep een handelbaar vaartuig was en hij een bruikbare bemanning aan boord had, verheugde zich op de zeiltocht naar Amsterdam. Hij genoot van het enthousiasme van de jongens, die, dik ingepakt, geen last hadden van de kou. Via Vliestroom, Inschot en Zuid-Oostrak voer de *Geertje* naar Kornwerderzand, stroom tegen, maar met een matige, langzaam aanwakkerende noordoostenwind, zodat de sluizen na een uur of vijf zeilen waren bereikt. De lucht betrok echter en de laatste weerberichten luidden minder gunstig; er was kans op sneeuw- en hagelbuien en harde wind.

Tijdens het schutten gaf oom Bart de jongens les in splitsen. Er moest een oogsplits worden gelegd in een tros en hij toonde hun hoe zij dit met behulp van een marlpriem - een zware, ronde, kegelvormige, spits toelopende stalen pen - moesten doen. Henk en Wim waren er nog druk mee bezig toen de sluisdeuren werden geopend. Wim legde, zonder te beseffen welke ernstige gevolgen dit zou kunnen hebben, de marlpriem naast het kompas en hielp Henk met het hijsen van de zeilen. Urker kotters voeren de sluis binnen, zodat Zeilinga’s aandacht geheel bij de navigatie was. Daarom zag hij niet dat de marlpriem vlakbij het kompas lag. Wim legde even later een zwemvest op het tegen de kajuit aangebrachte bankje, om hier straks, onder het zeilen, op te gaan zitten. De kajuitopbouw gaf goede beschutting tegen de kou. De marlpriem werd door dit zwemvest aan het oog onttrokken . . .

Toen de *Geertje* de haven uit was, begon het te sneeuwen, maar tussen de buien door bleef de Friese kust zichtbaar. De wind ruimde naar het oost-noordoosten en nam merkbaar in kracht toe. De *Geertje* stooft door de korte golven van het IJsselmeer, langs Gaast, Workum, Hindeloopen en tenslotte Stavoren. Tegen zonsondergang, dwars van deze Friese stad, werd koers gezet op Urk. Zeilinga voelde er niet voor, gezien het zeer slechte zicht, naar het, langs Enkhuizen lopende, Krabbersgat

te varen. Wanneer hij de lichten niet zou verkennen, had je alle kans op het Kooizand of op het ver om de oost uitstekende Enkhuizerzand terecht te komen. Hij wilde geen enkel risico nemen. De kompaslamp werd aangestoken en met koers zuid-zuidoost ging het verder. Tenminste dat dacht hij. Hij wist niet, dat de marlpriem naast het kompas lag en dat deze de magneetnaald een afwijking had gegeven van bijna twee streken . . . De *Geertje* lag in werkelijkheid zúid voor. Daardoor viel het hem ook niet op, dat de wind na een zware bui nog meer was geruimd en nu, met kracht 7, pal uit het oosten kwam.

Hij liet de jongens een rif in het grootzeil leggen; het buiswater spatte hun in het gezicht, hun vingers leken te bevriezen, maar ze wilden niet laten merken wat een koud en moeilijk karweitje zij dit vonden. 'Wel iets heel anders deze zeiltocht dan de vriendelijke zeilerij zomers op de Westeinder Plas,' dachten zij. Nu was het ernst. Oom Bart vertelde nu geen verhalen meer, hij gaf slechts korte bevelen. De pogin-

gen om zijn pijp aan te steken had hij moeten opgeven. Ook hij kreeg last van de doordringende kou en nam zich voor te Urk binnen te lopen. Van het opwarmen van erwtensoep - de *Geertje* lag zwaar over stuurboord - was geen sprake. Het bleef sneeuwen, een fijne, ondoordringbare sneeuwjacht stooft over het donkere water. En in deze barre winteravond zeilde de *Geertje*, tengevolge van het miswijzende kompas, recht op het verraderlijke Enkhuizerzand af . . .

„Oom Bart,” vroeg Wim, die rillend van kou op het bankje zat, met zijn rug tegen de kajuitopbouw geleund, „over hoeveel tijd zijn we bij Urk?”

„Nog een goed half uur, jongen, en dan gaan we fijn in een hotel en jullie snel onder de wol.”

Hij had dit nauwelijks gezegd, of de kiel van de *Geertje* stootte op een ondiepte. Deze schok kwam volkomen onverwachts. Zeilinga wist zich nog staande te houden. Bijna was hij voorover gevallen, maar met ijzeren greep hield hij de helmstok omklemd. De sloep kreeg zware slagzij, water stroomde aan lijn in de cockpit.

De jongens waren hevig geschrokken, doch werden direct aan het werk gezet.

„Als de bliksem de zeilen strijken!” schreeuwde oom Bart. Hij liep snel naar het voorschip, zich vastklampend aan de reling langs de kajuit, maakte de dreggetros los, wierp de dreg overboord en hielp de jongens met het strijken en binnenhalen van de zeilen. Een kritiek moment, want nu de kiel over het zand schuurde, dreigde de *Geertje* te kapseizen. Henk en Wim vergaten de kou, zij trokken aan de bol staande zeilen en met vereende krachten kregen ze deze naar beneden. De sloep richtte zich op, maar bleef stoten. De dreggetros kwam stijf te staan, de dreg pakte dus en de *Geertje* lag gelukkig nog niet geheel geboeid. De harde wind en korte venijnige golven, die op de bank braken, joegen de sloep, toen na korte tijd de dreg begon te krabben, hoger op de ondiepte.

„Daar zitten we dan, jongens,” zei oom Bart. „Dit kan niet anders dan het Enkhuizerzand zijn, maar hoe we dáár op terecht zijn kunnen komen is me een raadsel. Het kompas was in orde, dat heb ik vanmorgen geconstateerd. Doe een zwemvest aan.”

Wim nam het op het bankje liggende vest, de marlpriem rolde er af en viel met een klap in de cockpit.

„Alle donders!” riep oom Bart. „Wie heeft dat ding naast het kompas laten liggen?” Een vlaag van woede stooft in hem op. Dáárom waren ze dus zo uit de koers geraakt en op het Enkhuizerzand gestrand! 't Was de eerste keer in zijn lange zeemansloopbaan, dat zijn navigatie had gefaald en dan door zo'n miserabele stommititeit.

Wim stotterde verontschuldiging, hij had er niet aan gedacht, dat dit stukje ijzer het kompas van streek zou brengen.

Oom Barts boosheid ebde snel weg. Het ging er nu toch alleen maar om de *Geertje* voor een ondergang te behoeden; bij deze halve oosterstorm aan lager wal op de rand van de banken liep het vaartuig grote kans te worden stukgeslagen, met alle gevolgen van dien. Gevaar dreigde, niet alleen voor de *Geertje*, maar ook voor de opvarenden, dat beseftte hij terdege.

Hij greep het in de kajuit liggende lichtpistool, schoof een kogel in de loop, hield het wapen recht omhoog en vuurde. Het sneeuwde minder, misschien zouden ze het noodsein wel in Enkhuizen zien. Het was nog niet zo laat en er waren altijd wel mensen aan de waterkant. Hij wist, dat de Reddingmaatschappij een motorreddingboot te Enkhuizen in station had, een boot met weinig diepgang, speciaal ontworpen voor reddingwerk op het Enkhuizerzand. In 'De Reddingboot', het orgaan van de Koninklijke Noord- en Zuid-Hollandse Redding-Maatschappij, had hij vele ver-

slagen gelezen van reddingtochten van deze boot, de 'K. F. Sluys', die herhaaldelijk moest uitvaren voor in moeilijkheden verkerende jachten.

„Zondagzeilers,” had hij dan wel eens meewarig gegrinnikt. En nu was hij zelf in de val gelopen!

De *Geertje* zat muurvast met dertig graden slagzij over stuurboord; de branding sloeg tegen de romp en kletste eroverheen. Zeilinga tuurde in westelijke richting en meende de lichten van Enkhuizen te zien.

Hij vuurde opnieuw het lichtpistool af. Weer daalde een rode vuurbol in de donkere nacht. Toen begon het hard te sneeuwen. Nog meer seinen geven had nu geen zin. Ineens dacht hij aan het rubber vlot. Zou het verantwoord zijn de jongens ermee naar de wal te sturen om hulp te halen? De harde wind zou hen in korte tijd er naar toe blazen en de branding aan lij van de *Geertje* was niet zo hoog, dat het vlot gevaar liep om te slaan. Voor drie man was het vlot te klein en hij kon natuurlijk niet een van de jongens aan boord achterlaten. Ze zouden kletsnat worden, dat zeker, maar in Enkhuizen kregen ze wel droge kleren.

Henk en Wim waren onmiddellijk bereid de tocht te ondernemen. Alles beter dan werkeloos op de gestrande boot te wachten op hulp en je steeds ellendiger te gaan voelen.

In een oogwenk werd het vlot opgepompt. Ze grepen de peddels, schoven het lichte bootje aan lij overboord en kropen erin. Oom Bart had hun gezegd de dunne lijn achter het vlotje, waaraan een lichte, van nylondoek gemaakte, kegelvormige sleepzak was bevestigd, uit te vieren, zodra ze vrij van de *Geertje* waren. Die sleepzak zou er dan wel voor zorgen dat het vlot recht voor de wind en zee naar de wal dreef. Henk en Wim zaten in het water op de bodem van het vlotje, maar peddelden uit alle macht, zodat ze niets merkten van de kou.

Nu moesten ze tonen dat oom Bart op hen kon rekenen. Zij voelden geen angst, de opwinding van dit avontuur overheerste alle andere gevoelens.

De lantaarn van de *Geertje* raakte spoedig uit zicht, zij schoten goed op en de sleepzak deed haar werk, het vlot kwam geen ogenblik dwarszees.

Intussen bleef hun oom lichtkogels afvuren. De zware sneeuwbus was overgejaagd en de lichten van Enkhuizen waren duidelijk zichtbaar.

Plotseling priemde een zoeklichtbundel door de donkere nacht, gleed in een cirkel over het water en bescheen het oranje vlotje en de in gele olieassen gehulde jongens. Een visserman te Enkhuizen had de noodseinen gezien en onmiddellijk de schipper van de reddingboot gealarmeerd. Binnen tien minuten waren de vrijwilligers, die de reddingboot bemanden bijeen en voer de blauw-witte *K. F. Sluys* de haven uit.

De redders kenden ieder geultje, iedere ondiepte van het grillige Enkhuizerzand en begrepen dat het vaartuig op de buitenkant van de Oostrug terecht was gekomen. Nadat het rubbervlot was ontdekt, konden Henk en Wim spoedig aan boord van de reddingboot worden gehesen. Ze werden direct naar de voorkajuit gebracht, waar een voorraad warme kleren voor schipbreukelingen lag opgeborgen. Dikke lange onderbroeken en wollen borstrokken. Het uittrekken van de olieassen en natte kleren bleek nog niet zo eenvoudig te zijn, want de reddingboot bokste tegen de zee op, als een bezetene slingerend en stampend.

Voor ze goed en wel gereed waren, had de *K. F. Sluys* de *Geertje* bereikt. De stuurman van de reddingboot schoot een parachutefakkel af en de gehele omgeving werd door de langzaam aan een valschermdalende vuurschijn verlicht. Zeilinga zei later, dat hij nooit zou vergeten wat er in hem was omgegaan toen hij plotseling de *K. F. Sluys* uit de donkere nacht zag opdoemen.

De schipper van de reddingboot overzag de situatie in een oogwenk; hij kwam op zo kort mogelijke afstand van de *Geertje* ten anker en schoot met een lijnpistool een lijn over de sloep.

Zeilinga greep de dunne nylon lijn en haalde de hieraan bevestigde sleeptros naar zich toe, die hij over de voorbolder belegde na het dreggetouw te hebben losgegooid. Nu begon de reddingboot langzaam te trekken, maar de zeilkiel van de *Geertje* zat nog stevig vast. Toch kwam er beweging in de boot, ze begon weer op de harde bank te stoten. Voetje voor voetje schoof de *Geertje* over de bodem naar dieper water. Henk en Wim volgden de manoeuvres met grote spanning. In de bundel van het zoeklicht zagen ze oom Bart kaarsrecht aan het roer staan. Met een brede armzwaai gaf hij te kennen, dat hij zijn neven had gezien.

„Nog een rukje en we hebben 'm,“ zei de reddingbootschipper glunderend. Hij en zijn bemanning waren tevreden met deze redding. 't Was een gaaf stukje werk. Zonder brokken en net op tijd ook, want veel langer had het niet moeten duren! De wind wakkerde zienderogen aan, het laatste weerbericht had zware oosterstorm voorspeld en deze zou de *Geertje* niet hebben overleefd.

Met de sloep op sleeptouw liep de *K. F. Sluys* de haven van Enkhuizen binnen en hier kreeg Zeilinga de gelegenheid zijn warme dank te betuigen aan de redders, die zulk een prachtig staaltje van zeemanschap hadden getoond.

In het hotel '*Die Port van Cleve*', waar de jongens, na wat te hebben gegeten, spoedig in bed kropen, belde hun oom de familie Meertens op. De ouders van Henk en Wim waren wel wat ongerust geworden toen het zo hard was gaan sneeuwen en waaien, maar ze wisten wie er aan het roer stond van de *Geertje*.

„Ja, maar je hebt nooit kunnen denken wat voor rare streken ik op mijn kompas had,“ zei Bart Zeilinga, toen hij zijn zuster een kort verslag gaf van de schipbreuk en redding. „Als het morgen is afgebuid zeilen we naar Amsterdam. Henk en Wim hebben zich kranig geweed, je kunt dankbaar zijn voor zulke zoons, *Geertje*. Ze hebben hun sloep wèl verdiend. En ze hebben een ervaring opgedaan die ze nóóit zullen vergeten. Een mens weet pas wat hij waard is als hij in moeilijkheden zit.“